

הכוכב העולה של דרזדן

מאת רונית לנד

כדי שיוכל להתנסות באפשרויות חדשות מבלי לאבד מסגרת ברורה. ברוב המקרים הוא גם נשאר צמוד למוסיקה קלאסית ומעטר את עבודותיו בצורה וירטואוזית "כאילו" שמרנית ומוכרת. קשה להבחין ברגע הראשון במקוריות עבודותיו, ועבודותיו אינן מיועדות לקהל שרוצה להתענג על קסמי האוואנגרד האופייני לכוריאוגרפים של היום. את כשרונו הגדול צריך לחפש בקפידה בין הצירופים השקטים והיפהיים שמעלים רקדניו על הבמה. סטפן טוס הוא היום כוריאוגרף הבית של האופרה בדרזדן. ה-EMPER-OPER היא שם דבר בתרבות אירופה של המאה האחרונה, וחובבי אופרה ומחול עולים אליה לרגל, כפי שעולים לרגל לבית האופרה של ברלין או לפסטיבל וואגנר בבירווייט.

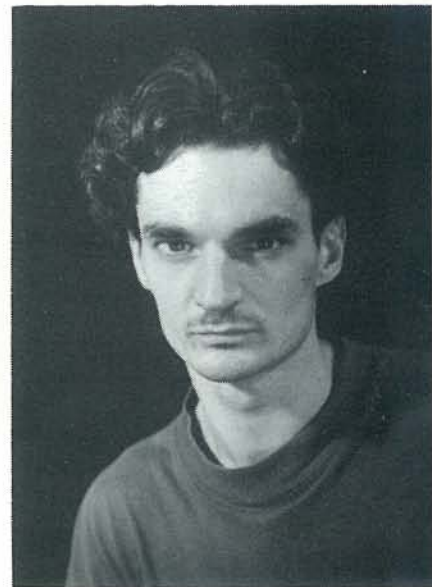
אצל טוס תחושת הזמן קצת שונה. זהו זמן פוליטי, גדוש מאורעות, שאינו עוצר ואינו נתון לשליטתו של האדם. תחושת זמן כזו חווה טוס בשנים האחרונות, שהיו שנים משמעותיות ביותר בתולדותיה של ארצו

העובדה, שהנהלת האופרה והכוחות הפועלים בפוליטיקה התרבותית של גרמניה, העניקו ליוצר צעיר כל כך בית אופרה כזה, בו יוכל לתת דרור לכשרונו ולרעיונותיו, מעידים על הרצון העז של המזרחים להעז ולדמות למערב.

חלקה המזרחי של גרמניה התגלו לאחר איחוד שתי הגרמניות, בעיקר בתחום המחול, שפע כשרונות מפתיעים. כשרונות, שקודם לכן לא נתנו, וגם לא יכלו לתת, דרור לדמיונם ולכושר הביטוי שלהם, תפשו מהר מאוד את יתרונות החופש שהעניק להם האיחוד. את מה שלמדנו אנחנו במשך שנים רבות למדו הם במספר חודשים, ונדמה היה להם, שהבינו את כל אפשרויות הביטוי הטמונות באמנות המחול. הם לומדים, רואים, מתנסים ומחקים את מה שמתרחש במערב, השאלה, באיזו מידה הם גם מטמיעים את הדברים, כאנשים, כאמנים וכיצורים חברתיים, נשארה פתוחה.

סטפן טוס (STEPHAN THOSS) הוא צעיר הכשרונות העולים במזרח גרמניה. הא נולד לפני 29 שנים בעיר לייפציג, וכמו כל הכוריאוגרפים והרקדנים בני דורו במזרח, למד והוכשר בבית הספר למחול של גרט פאלוקה בדרזדן. פאלוקה, שהלכה לעולמה לפני כשנה בגיל 91, היא פרק חשוב בהתפתחות המחול הגרמני שלאחר מלחמת העולם השנייה. על פי גילה אפשר לנחש, שהיתה חלק מנוף המחול הגרמני האקספרסיוניסטי. למעשה היתה דמות חשובה לא פחות ממרי וג'ונס, דורה הוייר ואחרים מבני דורה. וכמוהם הקימה גם היא לעצמה בית ספר שרצה להוליד מתוכו דור של רקדנים ויוצרים, שחושבים "אחרת" משמקובל היה באותן שנים.

אולם ההיסטוריה רצתה אחרת וגרט פאלוקה נשארה, עם חלוקת גרמניה לשניים, בצידה הלא נכון של החומה. חלק ניכר מחלומותיה ליצור ולרקוד אחרת ולהעניק לתלמידיה מושגים חדשים על עולם המחול ירדו לטמיון. היא נאלצה "להתקפל" ולהתאים את עצמה לדוקטרינה המזרחית-רוסית, שדגלה בבאלט

סטפן טוס
STEPHAN THOSS

הקלאסי בלבד. הבאלט הקלאסי הפך לתוכנו העיקרי של בית הספר ויש הטוענים היום שפאלוקה התקפלה בקלות רבה מדי.

"רציתי לדחוק את עצמי לשוליים, לגבולות הבלתי נראים של המחול, לעומקים ולמרחבים האין סופיים שלי", אמרה פאלוקה בסוף ימיה. היא מיצתה רצונות אלה באופן חלקי מאוד, אולם הצליחה, כנראה, להעביר ו"לשדר" לתלמידיה צימאון וסקרנות להתנסות, להיכשל ולנסות שוב, ללא פחד.

סטפן טוס, אחד מתלמידיה החשובים, ברוב המקרים בוחר לעבודותיו נושאים קלאסיים,

סטפן טוס ממלא אחר התקוות. הוא מעיד על עצמו שהוא עוסק בהדחקת העבר ובניסיון לתת להדחקה זו ביטוי אמנותי, ולא רק פשטני, אלא לעצב לה צורה שתהיה ברורה ותקשורתית לכל אדם באשר הוא.

הממד הפוליטי ממלא ביצירתו של טוס תפקיד חשוב. מעצם טיבה של אמנות המחול, כל כוריאוגרף או איש מחול חייב, כמוכן, לעסוק כך או אחרת בשאלת הזמן. אצל טוס תחושת הזמן קצת שונה. זהו זמן פוליטי, גדוש מאורעות, שאינו עוצר ואינו נתון לשליטתו של האדם. תחושת זמן כזו חווה טוס בשנים האחרונות, שהיו שנים משמעותיות ביותר בתולדותיה של ארצו. זה ממד של זמן, שלמעשה לא ניתן להבין או להתמודד בו עם המתרחש. אין אפשרות לעצור בעדו, לשלוט בו או לנווט אותו. איחוד שתי הגרמניות התרחש כה מהר ובפתאומיות גדולה כל כך, שיעברו עוד שנות דור עד שיוכלו אנשים לעכל את האירועים.

בני גילו של סטפן טוס הם דור שנועד אל משטר טוטליטארי, ופתאום נאמר לו שהכל מותר, הן בחיים האישיים והן ביצירה האמנותית. את ה"מותר" הזה אין טוס יכול להבין וליישם בשלמותו, ואולי מוטב כך. הוא מיישם אותו ברמזים ובמנות קטנות ומשאיר הרבה מרחב לדמיונו של הצופה, דמיון שרבים מן היוצרים העכשוויים שכחו שהוא קיים. אין בעבודותיו אותם מרכיבים של אלימות ובוטות המאפיינים את הכוריאוגרפים של היום, בגרמניה בפרט, ובמערב אירופה בכלל.

טוס שייך לדור שבא מן המזרח ושמאמין, שניתן עדיין לטפל בבעיות פוליטיות באמצעות המחול, ולא רק ברמיזה. במציאות שהכירו בני דורו של טוס היה תפקידה של האמנות לייפות את האידיאולוגיה שלפיה חיו. ביקורת חברתית היתה כמוכן אקט של אומץ לב ולעיתים קרובות לוותה בהסתכנות אישית.

ומרתקת. היא שילוב של מנה נאה של שמרנות ושל הרצון לפרוץ קדימה וליצור שפה אישית, מגובשת ומורכבת.

טוס רוצה בכל לב להשתייך לאנשים שעדיין לא נואשו מלזעום על העולם בו אנו חיים. "גם אם אהיה רק תולעת קטנה שמחזיקה בידה את השלט 'מחול', אני רוצה לשבת עם אותם אנשים זועמים בסירה אחת ולחוש שגם אני יכול לדחוק מעט מים הצידה במשוט שבידי". כמובן שגם טוס יודע, שהמשימה הקשה ביותר ביצירה הכוריאוגרפית היא האיזון הנכון בין אמירה לצורה. אולם הוא אסתטיקן ללא תקנה וכתוצר האסכולה הגרמנית בין שתי המלחמות, אפשר לשמוע מפיו את האמירה הידועה: "אם הייתי יכול לבטא את רעיונותי במילים, לא הייתי משתמש במחול". טוס גם נאמן לאמירה ששמע מפי מורו פטריציו בונסטר, בבית הספר של פאלוקה,

בנושאים ובלחנים הלקוחים מן העבר הקלאסי בונה טוס ושובר צורות ובונה אותן מחדש, כאילו היה מנסה לומר, שאין צורה סופית כשם שאין אמת אחת. כולנו חלק מתהליכים חברתיים, אישיים ואמנותיים שאין להבינם או לצפות את סופם. הזמן הוא המרכיב השולט בחיינו ומנווט את קיומנו

תחושה שהמחול "משרת" את המסר. שפת המחול של טוס הולכת והופכת לשפה ייחודית

טוס עדיין מאמין באומץ הזה ויש משהו פיזי ונוגע ללב בדרך בה הוא נותן לכך ביטוי. בנושאים ובלחנים הלקוחים מן העבר הקלאסי בונה טוס ושובר צורות ובונה אותן מחדש, כאילו היה מנסה לומר, שאין צורה סופית כשם שאין אמת אחת. כולנו חלק מתהליכים חברתיים, אישיים ואמנותיים שאין להבינם או לצפות את סופם. הזמן הוא המרכיב השולט בחיינו ומנווט את קיומנו. "האדם המזרח-גרמני רוצה להתנסות באירועים רבים ככל שניתן, בזמן קצר ככל שניתן, כך שאינו מצליח למצות חוויה כלשהי עד תומה", טוען טוס. "זהו הנושא העיקרי של עבודתי. אני רוצה להראות את האדם שבעצם מאבד את חייו במירוץ המטורף אחר חוויות גופניות וחושיות חדשות. הוא אינו נוטל לעצמו את הזמן להתנסות בחוויה אחת, למצות אותה עד תום. הריצה אחר גירוויים חושיים היא שטחית ופוגעת בבריאותו הגופנית והנפשית. המוטו העיקרי הוא 'קדימה!'"

בעבודותיו של טוס, כמו לדוגמה באחת האחרונות שראיתי, "אי המתים", ("TOTENINSEL"), נראים הרקדנים כאילו דוחק בהם הזמן והם רודפים אחריו כדי להספיק ולעמוד בקצב המסחרר שהוא מכתוב. הם מנסים לתפוש את הזמן שהלך לאיבוד, עד שהם מתעשתים ברגע של התרגעות לקראת סופו של הריקוד, ונראה ש"הבינו", שלא הזמן הוא שהלך לאיבוד, אלא חייהם.

טוס הוא תוצר ברור של האסכולה האקספרסיוניסטית הגרמנית. על פי עדותו, קודמת אצלו האמירה לצורה התנועתית. "רק כשברור לי מהי האמירה ומהי הדמות אותה אני רוצה לעצב, מגיע רגע התנועה. אז עולות בדמוני התנועות והמחוות המתאימים", אומר טוס. אנוחו, בני דור המחול המופשט, מתייחסים לאמירה זו במעט ציניות וחשדנות. אולם אצל טוס, להבדיל מרבים מבני דורו, המחול לא גולש לאמירה בוטה ופשטנית. אין

▲ "ארבע העונות", כור: סטפן טוס
DIE VIER JAHRESZEITEN, CHOR: STEPHAN THOSS
PHOTO: ERWIN DÖRING

"המחול הוא תהליך מתמשך ולא מצב מוקפא כמו, למשל, הפיסול או הצילום. אם אתה רואה רגע מסוים במחול כציור או כפיסול, עבור למצב הבא".

